

TEMATIKUS ÖSSZEÁLLÍTÁS

150 éve halt meg Toldy Ferenc irodalomtudós, orvos, az Akadémia titoknoka

Ferenc Toldy, Literary Scholar, Physician, and Secretary of the Academy, Died 150 Years Ago

Vendégszerkesztő: Kecskeméti Gábor

Bevezetés

Toldy Ferenc, a tudós és tudományszervező

Introduction

Ferenc Toldy, the Scholar and Organizer of Scientific Life

Kecskeméti Gábor

az MTA főtítkára; kutatóprofesszor, Eötvös Loránd Tudományegyetem Humán Tudományok Kutatóközpontja
Irodalomtudományi Kutatóintézet, Budapest; egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Miskolc
kecskemeti.gabor@titkarsag.mta.hu

Az MTA budapesti székházának első emeletén, a Tudós kávézó és társalgó nyugati falán egy szikár férfiú térképe látható. Toldy Ferenc (1805–1875) az, a Tudós Társaság leghosszabb ideig, 1835–1861 között hivatalban volt titoknoka. A tér, amelyben a képét elhelyezték, 2024-ig gyéren látogatott volt. Előbb a pandémia, majd a székház-rekonstrukció tette kihalttá a folyosókat és a termeket. Széchenyi István egész alakos portréja és a „Borúra derű” allegória – egyéb elhelyezési lehetőség nem kínálkozván – magányosan függtek a társalgón át elérhető koncertterem falán. 2025-ben azonban valami gyökeresen megváltozott.

A Tudós Társaság megalapításának 200. évfordulójához kapcsolódó, májusban megkezdődött eseménysorozat, a tudományos osztályok ünnepi hónapjainak sokféle hazai és nemzetközi tudományos és tudomány-népszerűsítő rendezvénye azóta úgyszólván naponta megtölti a székházat, a lépcsőházban az MTA kincseiből összeállított, harmadik emeleti, az intézmény reprezentatív olajképeit újra befogadó kiállítást látogató csoportok vándorolnak, és a Tudós kávézó is rendre megtelik több száz itt várakozó vagy megpihenő vendéggel. Toldy türelmesen szemléli őket, impozáns portréjának méltóságteljes alakja sokak tekintetét magára vonja. De kevesen tudják, hogy 2025-ben az ő életeseeményeinek is kerek évfordulói voltak: előbb születésének 220. évfordulója jött el még augusztusban, decemberben pedig halálának 150. évfordulójára

1. ábra. Toldy Ferenc. Barabás Miklós litográfiája, 1845, részlet
Forrás: Wikimedia Commons, közkincs

emlékeztek. Az utóbbi alkalommal a Fiumei úti temetőben álló, megtisztított és felújított síremlékénél tisztelgett előtte az Akadémia, a Budapesti Egyetemi Könyvtár és a Toldyról elnevezett intézmények (iskolák, kórházak, könyvtárak). A róla szóló évfordulós blokk azonban – az ünnepi év páratlan anyagbősége miatt – kimaradt a *Magyar Tudomány* tavalyi évfolyamából, s most születésének 221. évfordulójára jelenik meg.

A három írás bemutatja Toldy Ferenc munkásságát azon a két tudományterületen, amelyekhez köze volt, vagyis az orvostudományban és az irodalomtudományban, valamint végigkíséri az MTA könyvtárának kialakítása érdekében végzett munkáját a legkorábbi könyvadományok számbavételéért és elhelyezéséért folyó küzdelemtől egészen addig, amíg Toldy a pesti egyetem könyvtárának igazgatója nem lett. Toldy Ferenc ma már elképzelhetetlenül sokoldalú – a művelődéstörténetet és az élettudományt is magában foglaló – munkássága olyan fáradhatatlan tudományos szervezőmunkával párosult, amelyet a mai, informatikailag támogatott munkakörnyezetben sem volna könnyű utánacsinalni. Számos folyóirat – az *Orvosi Tár*, a *Tudománytár*, az *Athenaeum*, a *Figyelmező*, a *Magyar Szépirodalmi Szemle* – szerkesztője volt, a *Magyar Tudomány* megemlékezésének pedig külön nyomatékot ad, hogy e folyóirat jogelődje, a *Magyar Academiai Értesítő* Toldy kezdeményezésére és szerkesztésében indult el 1840-ben. E különleges érdemek bármelyike önmagában is elegendő volna, hogy méltó emléket igyekezzünk állítani neki. Meghatározó szerepe volt mindazokban a folyamatokban, amelyeket ő maga „az Akadémia felsőbb iránybani önfejlésének” nevezett, s amelyek a Magyar Tudós Társaságot egy csendes, de nyomósan munkálkodó, „teljes öntudatú” Tudományos Akadémiává tették.